

**ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ИЖТИМОЙ-
РЕАБИЛИТАЦИЯ КИЛИШ ВА ИЖТИМОЙ МОСЛАШТИРИШ
ЧОРА-ТАДБИРЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ ФАОЛИЯТИНИНГ
МОХИЯТИ ВА МАЗМУНИ**

Отажонов Бобур Умид ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ академияси 3-ўқув курси 307 гуруҳ курсанти

АННОТАТСИЯ

Ушбу мақолада профилактика инспекторларининг ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора тадбирларини амалга ошириш фаолияти тушунчаси ҳақида сўз юритилган.

Калит сўзлар: инспекторлар, ҳуқуқбузарликдан жабрланувчи, жисмоний, маънавий ёки мулкӣ зарар, оммавий тартибсизликларда, реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш, кримнология.

Ўзбекистон мустақилликка эришгач, ўзининг ички сиёсатидаги устувор тамойилларини белгилаб олган ҳолда демократик тараккиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўлидан дадил олға бориш, обод фуқаролик жамиятини қуришни олдиға асосий мақсад қилиб қўйди. Бунинг учун эса, мамлакатда дастлабки навбатда хавфсизлик ва тинчликни саклаш, халқ осойишталигини таъминлаш асосий устувор вазифа ҳисобланади. Республикамизда истиқлолнинг дастлабки кунларидан бошлаб фуқароларни жиноятчилик, унинг энг қабих ва хавфли тури бўлган уюшган шакллари, диний экстремизм, терроризм, одам савдоси каби офатлар тажовузидан ҳимоя қилиш барча ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари, шу жумладан, Ички ишлар органларининг энг долзарб ва мураккаб вазифаларидан бири бўлиб келмоқда. Ўтган давр ичида ички ишлар органларини инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини, жамоат тартиби ва фуқаролар хавфсизлигини ҳимоя қилишнинг ишончли гаровига айлантиришни кўзлаб амалга оширилган ислохотлар Ички ишлар органларининг мамлакат ички хавфсизлигини таъминлашга қаратилган фаолиятини такомиллаштиришда катта аҳамият касб этмоқда. Айниқса, бугунги кунда бевосита аҳоли турар жойлари, маҳалла, қишлоқ ва овулларда давлатимиз хавфсизлигига таҳдид солаётган турли кўринишдаги тажовузларнинг олдини олиш, кўмаклашувчи сабаб ва шароитларни бартараф этиш орқали уларга қарши курашишда,

фуқороларимизнинг ҳуқуқбузарлик ва жиноятлардан жабрланувчи бўлиб қолишининг олдини олишда Ички ишлар органлари тизимида амалга оширилган ва давом этаётган ислоҳотлар натижасида вужудга келган профилактика тизимининг фаолияти аҳамиятга моликдир.

Ички ишлар органлари тизимида амалга оширилган ҳамда давом этаётган ислоҳотлар натижасида профилактика хизматларининг фаолиятини белгилаш ва тартибга солиш мақсадида қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда профилактика хизматлари, шу жумладан ийо таянч пунктлари ва профилактика (катта) инспекторларининг фаолиятини замон талаблари асосида ташкил этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Айниқса, Ички ишлар идоралари профилактика хизматларининг фаолиятини режалаштириш муҳим масалалардан бири эканлиги аниқ белгиланиб, бу борада бир қатор талаблар ўрнатилган.

Профилактика инспекторларининг ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора тадбирларини амалга ошириш фаолияти тушунчасига тўхталишдан олдин ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчи тушунчасини ёритиб ўтишни жоиз деб билдим.

Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги қонуни қабул қилинган бўлиб, ушбу қонун 7 та боб ва 51 моддадан иборат, қонуннинг 3-моддаси "Асосий тушунчалар" деб номланиб унда ҳуқуқбузарлик, ҳуқуқбузарликдан жабрланувчи тушунчаларига таъриф берилган.

Унга кўра ҳуқуқбузарлик – содир этилганлиги учун маъмурий ёки жиноий жавобгарлик назарда тутилган айбли, ғайриҳуқуқий қилмиш (ҳаракат ёки ҳаракатсизлик).

- ҳуқуқбузарликдан жабрланувчи – жисмоний, маънавий ёки мулкӣ зарар етказилганлиги оқибатида ҳуқуқбузарликдан жабрланган шахс.
- ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш-ҳуқуқбузарликдан жабрланувчига, ғайриижтимоий хулқ-атворли, ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарлик содир этган шахсларга ҳуқуқий, ижтимоий, психологик, тиббий, педагогик ва бошқа турдаги ёрдам кўрсатишга, шунингдек уларга жамиятда қабул қилинган хулқ-атвор нормалари ва қоидаларини сингдиришга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи.¹

¹ Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги қонун.

Реабилитация ва мослаштириш тушунчасини биз ижтимоий реабилитация қилиш ижтимоий мослаштириш таълимоти орқали ўрганамиз. Реабилитация лотин тилидан "rehabilitation" тиклаш; ҳуқуқбузар ва жабрланганларни ҳимоя қилиш тўғрисида таълимот ҳисобланади. ²

Ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш алоҳида, мустақил йўналишда бўлган, яъни ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларни ўрганувчи сифатида ўрганилади. Чунки бу ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларни ўрганувчи ва уларга психологик, биологик, педагогик, ижтимоий хусусиятлари, муносабатлари, жиноят содир этилишидан олдин ва ундан кейинги жараёнда тутган ўрнини ўрганиб чиқади ва илмий жихатдан асосланган хулосаларни ишлаб чиқиб, жиноятларни профилактика қилиш фаолиятида кенг қўламда қўлланилиши учун тадбиқ этилади. Ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш нафақат ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларни ўрганади, балки, бахтсиз ходиса, табиий офат, уруш, геноцид ва бошқа холатлар оқибатида юзага келган жабрланишларни ўз ичига олади.

Жиноятлардан одам ўлдирган жиноятчининг оила аъзолари жабрланиши, масалан, жиний қилмишни тўхтатишда иштирок этиш вақтида ёки жиноят жараёнида ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига кўмаклашиш чоғида уларга муайян зарар етказилиши мумкин.

Боз устига, баъзан жиноятчининг ўзи жабрланиши мумкин (масалан, оммавий тартибсизликларда, бир гуруҳ шахс бўлиб безорилик қилишда, муштлашувларда). Шу сабабли кимни амалда ва муайян тарзда жиноятдан жабрланувчи деб ҳисоблаш мумкин, деган савол криминализация ва декриминализация жараёни, жиний тажовуз объектининг чегараларини белгилаш билан боғлиқ.

Жиноят содир этишнинг сабаблар занжирида ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларни жиддий роль ўйнайди, деган ғоя янги эмас, у кўп сонли адабий манбаларда ва ҳуқуқ ижодкорлиги ёдгорликларида ўз аксини топган. Лекин унинг муайян даражада ифодали талқинига XVIII аср мутафаккирларининг асарларида дуч келиши мумкин.

² Абдурасулова К Криминология: Дарслик. -Т., 2008.

Ҳуқуқ фанининг мумтоз даври намоёндаларидан бири Иеремия Бентам (1748-1832) криминологияга ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларни реабилитация қилиш ва мослаштиришни назарда тутувчи нормаларни киритишни таклиф қилган. Бу ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларни янада тезроқ ҳаётга қайтариш имконини беради, деб ҳисоблаган. Ижобий ҳуқуқ йўналишининг вакили Раффаэль Гарофало (1852-1934) жабрланувчилар ва ҳуқуқбузарни реабилитация қилиш ва мослаштириш орқали ижтимоий ҳимоя қилишни янада кучайтириш воситаси сифатида караган (туринлик бу судья «криминология» атамасини биринчи бўлиб илмий муомалага киритган).³

Немис криминологи Сара Маржора Фрай (1894-1958) тадқиқотларининг диққат марказида жиноятчини ундан жабрланган шахс билан яраштирип, яъни жамиятда тартиб ва тотувликни барқарор этиш муаммолари турган.

Ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш муаммоси ва жиноятларнинг олдини олишда унинг аҳамияти масалалари Шарк, Ўрта Осиё ва айниқса, Ўзбекистон халқларининг тарихий ҳуқуқий ёдгорликларида ва феодал тузуми суд органларининг қарорларида муҳим ўрин эгаллайди.

Лекин жиноятчиликнинг муҳим омили ва криминологиянинг таркибий қисми сифатида ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш фақат XX асрнинг биринчи ярмида тизимли равишда тадқиқ қилина бошланди. Одатда бу адабиётларда 1948 йил «Жиноятчи ва жабрланувчи» деб номланган катта ва махсус илмий тадқиқотни эълон қилган немис олими Ганс фон Гентинг номи билан боғланади. Ўз тадқиқотида у ўқувчилар эътиборини ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларни ҳаётга қайтариш омили сифатидаги реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштиришга қаратади. Гентинг, шунингдек жиноятчиликни зарар етказувчи ва ундан жабрланувчи ўртасидаги муайян ўзаро муносабатлар сифатида тушуниш ғоясини илгари суради. Унинг фикрига кўра, жабрланувчилар тўғрисида тўпланган маълумотларга асосланган ҳолда жиноятчи ва жабрланувчи ўртасидаги муносабатларнинг муайян типларини ажратиш мумкин, бу муносабатлар эса жиноят билан узвий боғлиқдир. Бу эса содир этилган жиноятни нафақат таҳлил қилишни, балки унинг бўлажак

³ Абдурасулова К. Криминология: Дарслик. - Т., 2008. – 3

хуқуқбузар ва жабрланувчилари ҳақида муайян прогнозлар тузишни ва ҳатто латент (яширин) жиноятчиликнинг ҳолатини аниқлашни тақозо этади.

Шунингдек адабиётларда реабилитация қилиш ва мослаштириш тушунчасига кўп маротаба тўхталиб ўтилган ва олимлар бу тушунчани турлича талқин қилишади. Хусусан, Л.В. Франк фикрига кўра, реабилитация бу муайян шахснинг ўз ижтимоий роли, жисмоний ва маънавий фазилатлари ва хислатларига кўра муайян ҳолатларда «қайта тиклаш», яъни ижтимоий, педагогик, тиббий тикланиш қобилятидир.⁴

Юқорида келтирилган манбалардан кўриниб турибдики, «реабилитация» тушунчасига таъриф беришда ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларнинг ўзига хос хусусиятлари ҳал қилувчи ва бирдан бир мезон булиб хизмат қилган. Бундан ташқари, одамнинг ҳолати «қобилят» сифатида нотўғри тавсифланган.⁵

Адабиётларда ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштиришнинг асосий тури: умумий (ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларнинг ёши, жинси, касби, ижтимоий ҳолати ва ҳоказоларга боғлиқ бўлган) ва махсус (руҳий беқарорликка, эмоционал беқарорликка, эксцентрикликка, ичкиликбозликка ва ҳоказоларга боғлиқ булган) фаркланади. Ўтказилган тадқиқотлар ҳуқуқбузарликдан жабрланганлар ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахслар бу икки тури уйғун кўринишда келган ҳолларда қайта тикланиш ва адаптация қилиш даражаси анча ошишини кўрсатади.

Менинг фикримча реабилитация қилиш ва мослаштириш бу шахснинг ўз ижтимоий ҳолати, жисмоний ва маънавий фазилатлари ҳамда ҳолатларига кўра, ҳуқуқий, ижтимоий, психологик, тиббий, педагогик ва бошқа турдаги ёрдам кўрсатиш, шунингдек уларга жамиятда қабул қилинган ҳуқуқ-атвор нормалари ва қоидаларини сингдириш.

Профилактика инспекторининг жиноятларни, шахсларнинг жиноятдан жабрланишларининг олдини олишда ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг турларидан бири бўлган яқка тартибдаги профилактика муҳим ўрин эгаллайди.

Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонунининг 6-моддасида

⁴ Криминология дарслик Зарипов. С.З. таҳрири остида Т-2007.

⁵ Криминология / дарслик. -Т., 2007

хуқуқбузарликларнинг якка тартибдаги профилактикаси хуқуқбузарликлар профилактикасининг бир тури сифатида киритилган ва қонуннинг 5-боби "Хуқуқбузарликларнинг якка тартибдаги профилактикаси" деб номланиб, ушбу хуқуқбузарликларнинг тартибдаги профилактикаси тушунчасига, чоратадбирларига ва ўзига хос хусусиятларига багишланади. Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисидаги қонуннинг 28-моддасида хуқуқбузарликларнинг якка тартибдаги профилактикаси тушунчасига таъриф берилган бўлиб, унга кўра Хуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи органлар ва муассасаларнинг ғайриижтимоий хулқ-атворли, хуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган, хуқуқбузарликлар содир этган шахсларни аниқлаш, уларнинг ҳисобини юритиш ва уларга тарбиявий таъсир кўрсатишга доир фаолияти хуқуқбузарликларнинг якка тартибдаги профилактикасидир.

Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисидаги қонуннинг 33- моддасида, ушбу фаолиятни амалга ошириш куйдагича белгилаб қуйилган: хуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга, хуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган, хуқуқбузарликлар содир этган шахсларга нисбатан ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда хуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи орган ёки муассаса томонидан қўлланилади!⁶

Профилактика инспектори деярли барча, муасаса, корхона, ташкилотлар, фуқороларни ўзини-ўзи бошқариш органлари ва бошка органлар билан ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш фаолияти юзасидан ҳамкорликни амалга оширади.

Ҳамкорлик тушунчасини кўриб чиқадиган бўлсак, ушбу тушунчага адабиётларда турлича таъриф берилган. Хусусан, ҳамкорлик-бу фалсафий категория бўлиб, ўзаро алоқадор турли объектларнинг бир-бирига ўзаро таъсир этиш ўрнини алмашилиш жараёнларини ифодалайди.

Хуқуқшунос олим А.П.Камишников фикрича бошқарувнинг асосий шаклларида бири ҳамкорлик ҳисобланиб, одамларнинг жамоатчилик

⁶ Ўзбекистон Республикасининг «Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонуни. -Т., 2014 йил 14 май. ЎРҚ-371 сон.

асосидаги ёки ҳамкорликдаги фаолиятининг асосий шартларидан бири сифатида келишиш масаласини илгари сурган.⁷

Профилактика инспекторининг ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларга ёрдам кўрсатувчи ихтисослаштирилган муассасалар билан ҳамкорлиги бу уларнинг қонунийлик ва ҳуқуқ тартиботни таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг ва жиноятларнинг олдини олиш, ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларга ўз вақтида ёрдам кўрсатиш, фуқороларнинг ҳуқуқбузарлик содир этишининг олдини ва ҳуқуқбузарликдан жабраланишларининг олдини олишда биргаликда, келишилган фаолиятга оид режаларни амалга ошириш, ўзаро ахборот алмашиш, муайян вазифаларни ҳал қилишда ўзаро ёрдам бериш ва қўллабқувватлашда намоён бўладиган ҳамкорлик тушунилади.

Ўз-ўзидан равшанки, криминологияда жиноятдан ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларни ўрганишнинг предметиға оид тор мақсади жиноий хулқ-атворнинг индивидуал механизмида ушбу шахсларнинг роли ва аҳамиятини, жиноий вазиятнинг ва ривожланишиға ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахслар қўшган «ҳисса»ни аниқлашни назарда тутати, бунинг учун эса жабрланувчининг шахси ҳақида, шунингдек унинг жиноят содир этилишидан олдинги хулқ-атвори тўғрисида тегишли умумий ахборот олиш зарур.

Ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахслар ва хулқ-атвори, уларнинг ижтимоий ҳимоясини амалга оширишида нафақат жиноят содир этилишидан кейин, балки жиноий тажовуз вақтида, шунингдек жиноят содир этилганидан олдин ҳам (рецидин учун) маълум роль ўйнаши мумкин.

Профилактика инспекторининг ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларга ёрдам кўрсатувчи ихтисослаштирилган муассасалар билан ҳамкорлиги ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга ва жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган шахсларнинг хулқ-атвори, бундан ташқари, латент (яширин) жабрланувчи ва ҳуқуқбузарлар қилмишларининг мотивлари ва сабабларини аниқлаш, содир

⁷ Камишников А.П. Основы управления в правоохранительных органах. -М., 2004.С. 27.

этилган жиноят ҳақида ҳокимият органлари ёки мансабдор шахсларга хабар бериш ёки ариза билан мурожаат этишдан ўзини тийиш сабабларини аниқлаш ва уларга баҳо бериш учун ҳам муҳим 6 аҳамият касб этади ҳамда буларнинг барчаси ҳамкорлик қилиш натижасида аникланади, Ўрганб чиқилади ва амалда буларнинг олдини олиш учун чора-тадбирлар ишлаб чиқишда албатта ўзининг ижобий натижасини беради.⁸ Профилактика инспекторининг жиноятларни, шахсларнинг жиноятдан жабрланишларининг олдини олишда ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг турларидан бири бўлган яқка тартибдаги профилактика муҳим ўрин эгаллайди.

Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонунининг 6-моддасида ҳуқуқбузарликларнинг яқка тартибдаги профилактикаси ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг бир тури сифатида киритилган ва қонуннинг 5-боби «Ҳуқуқбузарликларнинг яқка тартибдаги профилактикаси» деб номланиб, ушбу ҳуқуқбузарликларнинг тартибдаги профилактикаси тушунчасига, чоратадбирларига ва ўзига хос хусусиятларига багишланади. Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисидаги қонуннинг 28-моддасида ҳуқуқбузарликларнинг яқка тартибдаги профилактикаси тушунчасига таъриф берилган бўлиб, унга кўра Ҳуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи органлар ва муассасаларнинг ғайриижтимоий ҳуқ-атворли, ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарликлар содир этган шахсларни аниқлаш, уларнинг ҳисобини юритиш ва уларга тарбиявий таъсир кўрсатишга доир фаолияти ҳуқуқбузарликларнинг яқка тартибдаги профилактикасидир.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисидаги қонуннинг 33-моддасида, ушбу фаолиятни амалга ошириш куйдагича белгилаб қуйилган: ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга, ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарликлар содир этган шахсларга нисбатан ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи орган ёки муассаса томонидан қўлланилади! Профилактика инспектори деярли барча, муасаса, корхона, ташкилотлар, фуқороларни ўзини-ўзи бошқариш органлари ва бошқа органлар билан ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш фаолияти юзасидан ҳамкорликни амалга оширади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: «Ўзбекистон», 2017. – 806
2. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси // Электрон манба: http://www.lex.uz/pages/getact.aspx?lact_id=97664 (мурожаат вақти: 25.07.2017)
3. Ўзбекистон Республикасининг «Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонуни (2014 йил 14 май) // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2014 20-сон, 221-модда.
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Тошкент шаҳрида жамоат тартибини сақлаш ва хавфсизликни таъминлаш концепцияси тўғрисида»ги 170/40-сон (12.04.1999 й.) қарори.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 4 мартдаги «Фуқаролар йиғинининг «Маҳалла посбони» жамоатчилик тузилмаси фаолиятини янада такомиллаштириш тўғрисида»ги 47-сонли қарори билан тасдиқланган фуқаролар йиғинининг «Маҳалла посбони» жамоатчилик тузилмаси тўғрисидаги Низом Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2014. – № 10 106-м.
6. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан от 30 октября 2014 года № 273 «Об утверждении положения об отрядах и пограничным войскам Службы национальной безопасности ики Узбекистан «Чегара посбонлари» // Собрание законодательства алики Узбекистан. – 2014. – № 40. – ст. 497.
7. Ўзбекистон Республикаси ИИВнинг «Ички ишлар органларининг диклар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини ташкил этиш тугрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида»ги 151-сон (12.07.2017 й.)
8. Приказ МВД России № 1166 (31.12.2012 г.) «Вопросы организации ости участковых уполномоченных полиции» // www.rg.ru//uchastkovie-dok.html.

